

Πίνακας περιεχομένων

Πρόλογος	2
Εισαγωγικό σημείωμα	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.	
Διεθνές, Ευρωπαϊκό & Εθνικό Θεσμικό Πλαίσιο.....	6
1.1 Διεθνές και Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προστασίας των Δικαιωμάτων των Προσφύγων με Αναπηρία.....	6
1.2 Εθνικό Πλαίσιο Προστασίας των Δικαιωμάτων των Προσφύγων με Αναπηρία	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.	
Διαπολιτισμική Προσέγγιση της Αναπηρίας, Συμμετοχικότητα & Συμπερίληψη.....	13
2.1 Η Κουλτούρα της Αναπηρίας στα Διαφορετικά Πολιτισμικά Περιβάλλοντα	13
2.2 Πολλαπλές Διακρίσεις & Ίση Μεταχείριση.....	16
2.3 Συμμετοχή & Συμπερίληψη σε Συλλογικούς Φορείς Εκπροσώπησης...	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.	
Διαδικασίες Απόκτησης Ιδιότητας «Πρόσφυγα με Αναπηρία».....	19
3.1 Η Αξιολόγηση της Ευαλωτότητας	19
3.2 Διαδικασίες Ασύλου	20
3.3 Πιστοποίηση της Αναπηρίας	21
3.4 Πρόσβαση σε Παροχές	22
Παράρτημα I: Απαντήσεις ερωτήσεων ανατροφοδότησης-αυτοξιολόγησης.....	23
Παράρτημα II: Επιπρόσθετες ασκήσεις	25
Βιβλιογραφικές αναφορές	26
Βιβλιογραφία	28

Πρόλογος

Το παρόν εκπαιδευτικό εγχειρίδιο εκπονήθηκε στο πλαίσιο υλοποίησης του Πακέτου Εργασίας (Π.Ε.) 1 «Πρόγραμμα εκπαίδευσης αιρετών στελεχών και εργαζομένων του αναπηρικού κινήματος στο σχεδιασμό πολιτικής για θέματα αναπηρίας» των υπο-έργων 1-5 με τίτλο «Εκπαιδευτικά Προγράμματα Διά Βίου Μάθησης για τα άτομα με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και τις οικογένειές τους». Η Πράξη με τίτλο «Προγράμματα Διά Βίου Εκπαίδευσης για την αναπηρία και υποστηρικτικές δράσεις» με ΚΩΔ. ΟΠΣ (MIS) 5133270, η οποία εντάσσεται στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση», με δικαιούχο το ΙΝ-ΕΣΑμεΑ, αποτελεί τη νέα, καινοτόμα δράση διά βίου εκπαίδευσης για τα άτομα με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και τις οικογένειές τους στην Ελλάδα. Η Πράξη συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) και από Εθνικούς Πόρους.

Το ΙΝ-ΕΣΑμεΑ, το οποίο συνιστά τον επίσημο εκπαιδευτικό και ερευνητικό φορέα του αναπηρικού κινήματος της χώρας, μέσω της υλοποίησης της παρούσας συνδικαλιστικής εκπαίδευσης, αποσκοπεί στην ενίσχυση της συλλογικής ταυτότητας των ατόμων με αναπηρία, των ατόμων με χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους, αλλά και της περαιτέρω ενεργούς εμπλοκής και συμβολής τους στον σχεδιασμό, την εφαρμογή, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των πολιτικών και των μέτρων που τα αφορούν. Με αυτόν τον τρόπο εφαρμόζεται η κεφαλαιώδης αρχή «Τίποτα για εμάς, χωρίς εμάς» και όλοι μαζί συμβάλλουμε στη διάδοση και υιοθέτηση της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας, η οποία κατοχυρώθηκε με τη *Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες*.

Εισαγωγικό σημείωμα

Το παρόν εγχειρίδιο επικεντρώνεται στους πρόσφυγες με αναπηρία οι οποίοι αποτελούν μία πληθυσμιακή ομάδα που χρήζει ιδιαίτερης προστασίας προκειμένου να ασκήσει τα δικαιώματά της σε ίση βάση με τους άλλους πολίτες. Τούτο, διότι, αφενός έχουν να αντιμετωπίσουν το προσφυγικό τραύμα, αφετέρου έρχονται αντιμέτωποι με νομοθετικές ρυθμίσεις και άλλες κοινωνικές καταστάσεις που περιορίζουν την άσκηση των δικαιωμάτων τους σε όλους τους τομείς της ζωής τους. Η διαφορετική κουλτούρα της αναπηρίας αποτελεί έναν επιπρόσθετο ανασταλτικό παράγοντα διεκδίκησης και άσκησης των δικαιωμάτων της εν λόγω ομάδας πληθυσμού. Η προσφυγική κρίση έχει αλλάξει τα δεδομένα της ελληνικής κοινωνίας και απαιτεί πλέον δραστικές παρεμβάσεις για την προστασία των δικαιωμάτων των προσφύγων, και δη αυτών με αναπηρία. Αυτό άλλωστε επιτάσσει και το άρθρο 11 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, όπου κατοχυρώνεται ρητά η υποχρέωση των κρατών να λαμβάνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία που βρίσκονται σε καταστάσεις κινδύνου, ένοπλων συγκρούσεων, ανθρωπιστικών κρίσεων και φυσικών καταστροφών.

Εν προκειμένω, οι στόχοι του παρόντος εγχειριδίου είναι τα αιρετά στελέχη και οι εργαζόμενοι του αναπηρικού κινήματος,

σε επίπεδο γνώσεων:

- ✓ να κατανοήσουν τη διαπολιτισμική προσέγγιση της αναπηρίας,
- ✓ να αναγνωρίσουν τη σημασία εφαρμογής των απαιτήσεων της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες στην προστασία των δικαιωμάτων των προσφύγων με αναπηρία,
- ✓ να γνωρίσουν τις πολλαπλές διακρίσεις που βιώνουν οι πρόσφυγες με αναπηρία,
- ✓ να γνωρίσουν τη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας και την ορθή ορολογία για την αναπηρία,

σε επίπεδο ικανοτήτων:

- ✓ να ασκούν πολιτική σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο για την προστασία των δικαιωμάτων των προσφύγων με αναπηρία,
- ✓ να προσεγγίζουν τους πρόσφυγες με αναπηρία βάσει των διαφορετικών πολιτισμικών χαρακτηριστικών που έχουν,
- ✓ να υποστηρίζουν τις υπηρεσίες και τις οργανώσεις που παρέχουν υποστηρικτικές δράσεις στους πρόσφυγες,

σε επίπεδο στάσεων:

- ✓ να ευαισθητοποιηθούν και να ευαισθητοποιήσουν την κοινή γνώμη για τις πολλαπλές διακρίσεις που βιώνουν οι πρόσφυγες με αναπηρία,
- ✓ να ενθαρρύνουν την ενεργό συμμετοχή των προσφύγων με αναπηρία στις δράσεις του αναπηρικού κινήματος,
- ✓ να κινητοποιηθούν στη διάδοση της προσέγγισης της αναπηρίας ως ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Αρχές συγγραφής

Στο παρόν εγχειρίδιο τηρούνται οι αρχές της μη διάκρισης λόγω φύλου. Η δε χρήση ενός μόνο γένους αφορά αποκλειστικά τη διευκόλυνση του/της αναγνώστη/αναγνώστριας. Επίσης, με κάθε αναφορά στα «άτομα με αναπηρία» στο παρόν εγχειρίδιο, νοείται το σύνολο (α) των ατόμων από όλες τις κατηγορίες αναπηρίας, (β) των ατόμων με χρόνιες και σπάνιες παθήσεις και (γ) των οικογενειών των ατόμων αυτών. Συνολική ή/και συνδυαστική αναφορά, π.χ., χρήση των όρων «άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις» ή «άτομα με αναπηρία και οι οικογένειές τους», γίνεται μόνο όταν κρίνεται απαραίτητο για την κατανόηση του νοήματος.

Αποσαφήνιση εννοιών

«άτομα με αναπηρία»	Τα άτομα που έχουν μακροχρόνιες σωματικές, ψυχικές, νοητικές ή αισθητηριακές δυσχέρειες, που, σε αλληλεπίδραση με διάφορα εμπόδια, μπορούν να παρεμποδίσουν την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή τους στην κοινωνία, σε ίση βάση με τους άλλους πολίτες. [1]
«αναπηρία»	Η αναπηρία αποτελεί μια εξελισσόμενη έννοια η οποία προκύπτει από την αλληλεπίδραση μεταξύ τριών παραγόντων: (α) των εμποδιζόμενων προσώπων, (β) των περιβαλλοντικών εμποδίων, και (γ) των εμποδίων συμπεριφοράς. [2]
«ιατρική προσέγγιση της αναπηρίας»¹	Δίνεται έμφαση αποκλειστικά στο σώμα του ατόμου και στις λειτουργίες που αυτό επιτελεί.
«κοινωνική προσέγγιση της αναπηρίας»¹	Η αναπηρία είναι αποτέλεσμα των περιορισμών που θέτει η κοινωνία στα άτομα με αναπηρία.
«δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας»¹	Αναγνωρίζει τα άτομα ως υποκείμενα με πλήρη δικαιώματα και ελευθερίες, ικανότητα αυτοπροσδιορισμού και πλήρους συμμετοχής στην κοινωνία.
«αιτών διεθνή προστασία» ή «αιτών άσυλο»	Είναι ο πολίτης τρίτης χώρας ο οποίος δηλώνει προφορικά ή εγγράφως ενώπιον οποιασδήποτε ελληνικής Αρχής, στα σημεία εισόδου στην ελληνική επικράτεια ή εντός αυτής, ότι ζητά άσυλο ή επικουρική προστασία στη χώρα ή με οποιονδήποτε τρόπο ζητά να μην απελαθεί σε κάποια χώρα εκ φόβου δίωξης. [3]
«αιτούντες με ειδικές ανάγκες υποδοχής»	Είναι τα ευάλωτα άτομα (συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρία), τα οποία χρήζουν ειδικών εγγυήσεων, προκειμένου να απολαμβάνουν τα δικαιώματά τους και να ασκούν τις υποχρεώσεις τους. [3]
«αιτούντες που χρήζουν ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων»	Είναι οι αιτούντες, των οποίων η ικανότητα να απολαμβάνουν τα δικαιώματα και να ασκούν τις υποχρεώσεις τους περιορίζεται, λόγω ιδιαίτερων περιστάσεων που αφορούν την προσωπική τους κατάσταση και ιδίως την κατάσταση της υγείας τους. [3]
«δελτίο αιτούντος διεθνή προστασία» ή «δελτίο»	Είναι το ειδικό ατομικό δελτίο που εκδίδεται για τον αιτούντα κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας εξέτασης της αίτησής του από τις αρμόδιες Αρχές και του διασφαλίζει την παραμονή στην ελληνική επικράτεια μέχρι την ολοκλήρωσή της. [3]

¹ Βλ. αναλυτικά «Οδηγός δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις & των οικογενειών τους, στην Περιφέρεια Πελοποννήσου», σελ.4-7. Διαθέσιμο στο: www.esamea.gr

«διεθνής προστασία»	Είναι το καθεστώς πρόσφυγα και το καθεστώς επικουρικής προστασίας.
«δικαιούχος διεθνούς προστασίας»	Είναι το άτομο στο οποίο έχει χορηγηθεί καθεστώς πρόσφυγα ή καθεστώς επικουρικής προστασίας. [3]
«πρόσφυγας»	Είναι ο πολίτης τρίτης χώρας ο οποίος, συνεπεία βάσιμου φόβου δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, βρίσκεται εκτός της χώρας της ιθαγένειάς του και δεν μπορεί ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας. [3]
«καθεστώς πρόσφυγα»	Είναι η αναγνώριση από την αρμόδια ελληνική Αρχή ενός πολίτη τρίτης χώρας ή ανιθαγενούς ως πρόσφυγα. [3]
«άδεια διαμονής»	Είναι κάθε άδεια η οποία εκδίδεται από τις ελληνικές Αρχές, σύμφωνα με τον τύπο που προβλέπει η ελληνική νομοθεσία και η οποία επιτρέπει σε πολίτη τρίτης χώρας ή σε ανιθαγενή τη διαμονή του στην ελληνική επικράτεια. [3]

Χρήση ορθής ορολογίας [4]

Λέμε	Δεν λέμε
αναπηρία	αρρώστια, ασθένεια, πρόβλημα, δυσλειτουργία, μειονέκτημα, βλάβη
πρόσφυγας με αναπηρία	πρόσφυγας με ειδικές ανάγκες/ειδικές ικανότητες/δεξιότητες, ΑμεΑ
πρόσφυγας χωρίς αναπηρία	υγιής, φυσιολογικός, κανονικός
πρόσφυγας με κινητική αναπηρία	κουτσός, σωματικά ανάπηρος, παράλυτος
χρήστης αναπηρικού αμαξιδίου	καθηλωμένος σε αναπηρικό αμαξίδιο, σε καρότσι, σε αναπηρική καρέκλα
πρόσφυγας ή άτομο με οπτική αναπηρία/ μειωμένη όραση	αόμματος, στραβός
πρόσφυγας ή άτομο με κώφωση/ βαρηκοΐα	κωφάλαλος, κουφός, μουγγός
πρόσφυγας ή άτομο με νοητική αναπηρία	καθυστερημένος, καθυστερημένο άτομο
πρόσφυγας ή άτομο με ψυχική αναπηρία	τρελός, άτομο ψυχικά άρρωστο
έχει ή βιώνει αναπηρία	υποφέρει από αναπηρία

Κεφάλαιο 1. Διεθνές, Ευρωπαϊκό & Εθνικό Θεσμικό Πλαίσιο

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στο διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό θεσμικό πλαίσιο προστασίας των δικαιωμάτων των προσφύγων με αναπηρία. Δίνεται έμφαση στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, αλλά και στη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας.

Σκοπός – αναμενόμενα αποτελέσματα

Κατανόηση και διασφάλιση των δικαιωμάτων των προσφύγων με αναπηρία μέσα από τα διεθνή, ευρωπαϊκά και εθνικά θεσμικά πλαίσια.

Έννοιες-κλειδιά

Σύμβαση για το Καθεστώς των Προσφύγων, Σύμβαση Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, πρόσφυγες με αναπηρία, δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας.

1.1 Διεθνές και Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προστασίας των Δικαιωμάτων των Προσφύγων με Αναπηρία

I. Η Σύμβαση για το Καθεστώς των Προσφύγων [5]

Η Σύμβαση για το Καθεστώς των Προσφύγων είναι η Σύμβαση περί της Νομικής Καταστάσεως των Προσφύγων, η οποία υπεγράφη στη Γενεύη στις 28 Ιουλίου 1951. Η εν λόγω Σύμβαση, επίσης γνωστή ως Σύμβαση του 1951 για τους Πρόσφυγες, είναι πολυμελής συνθήκη των Ηνωμένων Εθνών που ορίζει ποιος είναι πρόσφυγας, και καθορίζει τα δικαιώματα των ατόμων στους οποίους χορηγείται άσυλο, καθώς και τις αρμοδιότητες των εθνών που χορηγούν άσυλο. Σύμφωνα με το άρθρο 1Α(2) ο πρόσφυγας είναι:

«το άτομο το οποίο, συνεπεία βάσιμου φόβου δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, βρίσκεται εκτός της χώρας της ιθαγένειάς του και δεν μπορεί ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας ή ο ανιθαγενής ο οποίος, βρισκόμενος εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους διαμονής του για τους ίδιους προαναφερθέντες λόγους, δεν μπορεί ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να επιστρέψει σε αυτήν».

Η προστασία των προσφύγων είναι πρωταρχική ευθύνη των κρατών. Οι χώρες που υπέγραψαν τη Σύμβαση του 1951 είναι υποχρεωμένες να προστατεύουν τους πρόσφυγες

που βρίσκονται στην επικράτειά τους και να τους συμπεριφέρονται σύμφωνα με τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα. Ωστόσο, η επίδειξη των απαιτήσεων που περιλαμβάνονται στον ορισμό του «πρόσφυγα» της Σύμβασης μπορεί να αποτελεί πρόκληση για τα άτομα με αναπηρία, καθώς άτομα με νοητική/γνωστική/αναπτυξιακή αναπηρία μπορεί να μην έχουν την απαραίτητη υποστήριξη ή να μην είναι σε θέση να επιδείξουν «βάσιμο φόβο».

II. Η Σύμβαση του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες [6]

Η Σύμβαση του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες² (εφεξής Σύμβαση) εγκρίθηκε στις 13 Δεκεμβρίου 2006 στην έδρα των Ηνωμένων Εθνών στη Νέα Υόρκη και ετέθη σε ισχύ στις 3 Μαΐου 2008, όταν πλέον είχε κυρωθεί από 20 Κράτη-Μέλη. Χαρακτηρίστηκε ως η ταχύτερη διαπραγματευόμενη συνθήκη για τα ανθρώπινα δικαιώματα και αποτελεί το πρώτο νομικά δεσμευτικό διεθνές μέσο που ορίζει τα ελάχιστα πρότυπα για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία σε όλους τους τομείς της ζωής. Η Σύμβαση σηματοδοτεί τη μετάβαση από το ιατρικό στο κοινωνικό μοντέλο και τελικώς στην καθολική αποδοχή της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας. Σύμφωνα με την τελευταία, τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίζονται ως υποκείμενα δικαιωμάτων που είναι σε θέση να τα διεκδικούν και να τα ασκούν και όχι ως αντικείμενα οίκτου και φιλανθρωπίας που ίσχυε στο ιατρικό μοντέλο της αναπηρίας.

Μέσω της Σύμβασης διασφαλίζονται καθολικά τα δικαιώματα των προσφύγων με αναπηρία σε όλους τους τομείς της ζωής, επί παραδείγματι στην εκπαίδευση, εργασία, ισότητα και μη διάκριση, υγεία, στην απαλλαγή από την εκμετάλλευση, τη βία και την κακομεταχείριση. Ταυτόχρονα όμως η Σύμβαση διαθέτει ένα σημείο-κλειδί, το **άρθρο 11**, όπου μέσω αυτού διασφαλίζεται η παροχή διεθνούς προστασίας σε καταστάσεις κινδύνου και ανθρωπιστικών κρίσεων.

«Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν, σύμφωνα με τις υποχρεώσεις τους βάσει του διεθνούς δικαίου, συμπεριλαμβανομένου και του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όλα τα απαιτούμενα μέτρα προκειμένου να διασφαλίζουν την προστασία και ασφάλεια των ατόμων με αναπηρίες σε καταστάσεις κινδύνου, συμπεριλαμβανομένων και των καταστάσεων ενόπλων συγκρούσεων, έκτακτων ανθρωπιστικών αναγκών και των περιστατικών φυσικών καταστροφών.»

Το άρθρο 11 λοιπόν όχι μόνο καλύπτει με οριζόντιο τρόπο τα άτομα με αναπηρία σε καταστάσεις κινδύνου, αλλά έρχεται να εισφέρει στην προστασία των προσφύγων με αναπηρία, δεδομένου ότι οι καταστάσεις κινδύνου και οι ανθρωπιστικές κρίσεις δημιουργούν εκτοπίσεις πληθυσμού, συνεπώς και πρόσφυγες.

² Μαζί με το προαιρετικό της πρωτόκολλο.

III. Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης [7]

Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ένα νομικά δεσμευτικό έγγραφο που περιέχει μια σειρά από αστικά, πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα, τα οποία εγγυώνται σε όλους τους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα θεμελιώδη δικαιώματα του Χάρτη είναι η αξιοπρέπεια, οι ελευθερίες, η ισότητα, η αλληλεγγύη, τα δικαιώματα των πολιτών και η δικαιοσύνη. Για πρώτη φορά, όλα τα δικαιώματα που μέχρι τότε υπήρχαν σε διάφορα νομικά έγγραφα, όπως οι εθνικές νομοθεσίες των κρατών μελών και οι διεθνείς συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης, των Ηνωμένων Εθνών και της Διεθνούς Οργάνωσης για την Απασχόληση συγκεντρώθηκαν σε ένα ενιαίο έγγραφο. Ο Χάρτης υποχρεώνει τα θεσμικά όργανα, τους φορείς και τους οργανισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης να σέβονται τα θεμελιώδη δικαιώματα σε όλες τις ενέργειές τους. Υποχρεώνει ομοίως τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης να σέβονται τα θεμελιώδη δικαιώματα όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης. Η ακόλουθη ενδεικτική λίστα επισημαίνει τα πιο σχετικά δικαιώματα για πρόσφυγες με αναπηρία: Δικαίωμα στην ακεραιότητα του ατόμου (άρθρο 3), Απαγόρευση δουλείας και καταναγκαστικής εργασίας (άρθρο 5), Δικαίωμα στην εκπαίδευση (άρθρο 14), Δικαίωμα ασύλου (άρθρο 18), Απαγόρευση των διακρίσεων, συμπεριλαμβανομένων των λόγων αναπηρίας (άρθρο 21), Τα δικαιώματα του παιδιού (άρθρο 24), Ένταξη ατόμων με αναπηρία (άρθρο 26) και Υγειονομική περίθαλψη (άρθρο 35).

IV. Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης – Ατζέντα 2030 [8]

Η Ατζέντα για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη και οι σχετικοί με αυτήν 17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) υιοθετήθηκαν στο πλαίσιο της 70^{ης} Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών στις 25 Σεπτεμβρίου 2015. Οι ΣΒΑ είναι παγκόσμιου χαρακτήρα και γενικής εφαρμογής με χρονοδιάγραμμα υλοποίησης έως το 2030. Δημιουργούν δεσμεύσεις υλοποίησης για όλες τις χώρες, ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορετικές εθνικές πραγματικότητες, επίπεδα ανάπτυξης, εθνικές πολιτικές και προτεραιότητες. Η Ατζέντα 2030 προωθεί την ενσωμάτωση και των τριών διαστάσεων της βιώσιμης ανάπτυξης –κοινωνική, περιβαλλοντική και οικονομική– σε όλες τις τομεακές πολιτικές, ενώ παράλληλα προάγει τη διασύνδεση και τη συνοχή των σχετικών με τους ΣΒΑ πολιτικών και νομοθετικών πλαισίων.

Η Αναπτυξιακή Ατζέντα 2030 αναγνωρίζει τη σημασία της ενδυνάμωσης των ατόμων που ενδέχεται να βιώνουν πολλαπλές διακρίσεις, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρία που διαθέτουν προσφυγικά/μεταναστευτικά καθεστώτα. Ο **Στόχος 8: Αξιοπρεπείς Εργασία και Οικονομική Ανάπτυξη** αναφέρεται στην προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων και την προώθηση ασφαλών περιβαλλόντων εργασίας για μετανάστες εργάτες, ενώ ο **Στόχος 10: Λιγότερες Ανισότητες** περιλαμβάνει δύο σχετικούς υπο-στόχους – την ενδυνάμωση των ατόμων με αναπηρία και τη διευκόλυνσή τους στην ομαλή, ασφαλή και υπεύθυνη μετανάστευση και κινητικότητα και την ανάγκη ενίσχυσης της σχέσης μεταξύ αναπηρίας και μετανάστευσης στον μελλοντικό διεθνή διάλογο.

V. Ένωση Ισότητας – Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία 2021-2030 [9]

Τον Μάρτιο του 2021 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε ανακοίνωσή της για τη νέα Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία 2021-2030. Η νέα Στρατηγική βασίζεται στην προκάτοχό της, την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία 2010-2020 και συμβάλλει στην υλοποίηση της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες. Η νέα στρατηγική αποσκοπεί να βελτιώσει τις ζωές των ατόμων με αναπηρία εντός της ΕΕ και πέραν των συνόρων της. Για την επίτευξη των στόχων της ευρωπαϊκής στρατηγικής απαιτείται ανάληψη συντονισμένης δράσης σε εθνικό και ενωσιακό επίπεδο και δέσμευση των Κρατών-Μελών και των περιφερειακών και τοπικών Αρχών να υλοποιήσουν τις δράσεις που προτείνει η Επιτροπή.

Μεταξύ των ατόμων με αναπηρία, ιδιαίτερης προσοχής χρήζουν οι γυναίκες, τα παιδιά, οι ηλικιωμένοι, οι άστεγοι, οι πρόσφυγες, οι μετανάστες, οι ρομά και άλλες εθνοτικές μειονότητες. Για τα δικαιώματα των προσφύγων με αναπηρία γίνεται συγκεκριμένη αναφορά στο **άρθρο 15: Βιώσιμη και ίση πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη**, με το οποίο διασφαλίζεται η λήψη εξατομικευμένης υγειονομικής φροντίδας και στήριξης.

VI. Παρατηρήσεις της Επιτροπής του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για το άρθρο 11, στην Ευρωπαϊκή Ένωση [10]

Σύμφωνα με τις Τελικές Παρατηρήσεις³ της Επιτροπής για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (εφεξής Επιτροπή) του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), σε συνέχεια της αρχικής έκθεσης που κατατέθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση, η Επιτροπή ανησυχεί για την έλλειψη συμπερίληψης των ατόμων με αναπηρία σε όλες τις πολιτικές και τις κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την ανθρωπιστική βοήθεια, για την έλλειψη μηχανισμών ανταλλαγής τεχνογνωσίας, σύμφωνα με τη Σύμβαση, μεταξύ των διαφόρων θεσμικών οργάνων της και μεταξύ των Κρατών-Μελών της, αλλά και για την επισφαλή κατάσταση των ατόμων με αναπηρία στην κατά την προσφυγική/μεταναστευτική κρίση. Ανησυχεί επίσης ότι πρόσφυγες, μετανάστες και αιτούντες άσυλο με αναπηρίες συνεχίζουν να κρατούνται σε συνθήκες που δεν παρέχουν κατάλληλη και εξειδικευμένη υποστήριξη, αλλά και εύλογες προσαρμογές.

Ως εκ τούτου, η Επιτροπή συνιστά στην Ευρωπαϊκή Ένωση να διασφαλίζει ότι η ανθρωπιστική βοήθεια περιλαμβάνει την προστασία των ατόμων με αναπηρία και να εξασφαλίζει την προσβασιμότητα σε όλα τα επίπεδα, καθώς και να ενσωματώνει την αναπηρία στις προσφυγικές/μεταναστευτικές πολιτικές της. Η Επιτροπή συνιστά επίσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση να εκδίδει κατευθυντήριες γραμμές για την άρση της κράτησης των ατόμων με αναπηρία στο πλαίσιο της διαδικασίας ασύλου, δεδομένου ότι δεν είναι σύμφωνη με τη Σύμβαση.

3 Όπως υιοθετήθηκαν κατά την 229^η συνεδρίαση της Επιτροπής τον Σεπτέμβριο του 2015.

1.2 Εθνικό Πλαίσιο Προστασίας των Δικαιωμάτων των Προσφύγων με Αναπηρία

I. Η Σύμβαση του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες [6]

Το 2012 η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση –και το προαιρετικό της πρωτόκολλο– με τον ν. 4074/2012⁴, ενώ το 2017 με τον ν. 4488/2017⁵ η Ελλάδα θέσπισε το πλαίσιο για την υλοποίησή της (Μέρος Δ΄ άρθρα 59-74). Η κύρωση της Σύμβασης δεσμεύει τη χώρα για την εφαρμογή της σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο καθώς και για τη μη θέσπιση νομοθεσίας που αντιβαίνει τον σκοπό αυτής, και διαιωνίζει διακρίσεις σε βάρος των ατόμων με αναπηρία. Έτσι, η κύρωση της Σύμβασης όχι μόνο δημιουργεί τις προαναφερθείσες δεσμεύσεις στην Ελλάδα ως προς την προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία συμπεριλαμβανομένων των προσφύγων με αναπηρία σε όλους τους τομείς της ζωής, αλλά υποχρεώνει τη χώρα στην εξέτασή της⁶ από την Επιτροπή του ΟΗΕ σχετικά με την υλοποίηση της Σύμβασης.

Η Ελλάδα εξετάστηκε για πρώτη φορά τον Σεπτέμβριο του 2019, κατόπιν κατάθεσης επίσημης έκθεσης, και η Επιτροπή ενέκρινε τις Τελικές Παρατηρήσεις όπου σύμφωνα με το **άρθρο 11 Καταστάσεις κινδύνου και ανθρωπιστικών κρίσεων**: Η Επιτροπή εκφράζει την ανησυχία της για την ανεπάρκεια των μέτρων που έχουν ληφθεί για τον εντοπισμό των ατόμων με αναπηρία που είναι αιτούντες άσυλο, πρόσφυγες και άτομα που βρίσκονται σε καταστάσεις που προσομοιάζουν με αυτή του πρόσφυγα καθώς επίσης και για τη διασφάλιση

«Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα απαιτούμενα μέτρα προκειμένου να διασφαλίζουν την προστασία και ασφάλεια των ατόμων με αναπηρίες σε καταστάσεις κινδύνου».

Άρθρο 11

της πρόσβασής τους στην υγειονομική περίθαλψη, σε κατάλληλα καταλύματα, σε βασικές εγκαταστάσεις, σε προστασία και ασφάλεια αλλά και για τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων για την παροχή εξατομικευμένης στήριξης, όπως η προσωπική βοήθεια, ιδιαίτερα σε σχέση με τις γυναίκες και τα παιδιά με αναπηρία. Ως εκ τούτου, η Επιτροπή συνιστά στην Ελλάδα να υιοθετήσει αποτελεσματικές διαδικασίες για το άσυλο και τους πρόσφυγες, να καταστήσει τις εγκαταστάσεις υποδοχής προσβάσιμες, παρέχοντας τις απαραίτητες υγειονομικές υπηρεσίες, πάντα σε στενή διαβούλευση και με την ενεργό εμπλοκή των ατόμων με αναπηρία, μέσω των αντιπροσωπευτικών τους οργανώσεων. Η Επιτροπή συνιστά επίσης η χώρα να διασφαλίσει ότι η αξιολόγηση της ευαλωτότητας των ατόμων με αναπηρία που είναι πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο και άτομα σε καταστάσεις που προσομοιάζουν με αυτή του πρόσφυγα πραγματοποιείται συστηματικά με την άφιξή τους, από εκπαιδευμένο προσωπικό

4 ΦΕΚ Α΄ 88/11.04.2012.

5 ΦΕΚ Α΄ 137/13.09.2017.

6 Σύμφωνα με το άρθρο 35 της Σύμβασης τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποβάλλουν εκθέσεις, τουλάχιστον κάθε τέσσερα έτη και, περαιτέρω, όποτε το ζητήσει η Επιτροπή.

και με βάση το δικαιωματικό μοντέλο προσέγγισης της αναπηρίας. Επιπροσθέτως, η Επιτροπή συνιστά να διασφαλιστεί η πρόσβαση των προσφύγων με αναπηρία στην κοινωνική προστασία, τις βοηθητικές τεχνολογίες, την πληροφόρηση και τις επαρκείς υπηρεσίες, και ιδιαίτερα στην ασφαλή στέγαση, σε υποδομές υγιεινής και ιατρικής φροντίδας, μέσω, μεταξύ άλλων, της παροχής εξατομικευμένης στήριξης. [11]

Σύμφωνα με το **άρθρο 15 Απαλλαγή από βασανιστήρια ή σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία** η Επιτροπή εκφράζει την ανησυχία για τις συνθήκες υποδοχής και κράτησης ατόμων με αναπηρία που είναι πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο ή άτομα σε καταστάσεις που προσομοιάζουν με αυτή του πρόσφυγα, συμπεριλαμβανομένων των όρων κράτησης εν αναμονή της επιστροφής τους προς τη χώρα καταγωγής, και συνιστά στη χώρα να λάβει αποτελεσματικά μέτρα ώστε να διασφαλίσει ότι οι συνθήκες διαβίωσης στα κέντρα υποδοχής και κράτησης για πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο και άτομα σε καταστάσεις που προσομοιάζουν με αυτή του πρόσφυγα σέβονται την αξιοπρέπεια των ατόμων με αναπηρία και συμμορφώνονται με τις διατάξεις του άρθρου 15 της Σύμβασης. [12]

«Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα αποτελεσματικά μέτρα προκειμένου να αποτρέπουν τα άτομα με αναπηρίες να υφίστανται βασανιστήρια ή σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση».

Άρθρο 15

Τέλος, σύμφωνα με το **άρθρο 24 Εκπαίδευση**, η Επιτροπή εκφράζει την ανησυχία της για την περιορισμένη πρόσβαση των προσφύγων, αιτούντων άσυλο και μεταναστών παιδιών με αναπηρία και συνιστά στη χώρα να διασφαλίσει την άμεση πρόσβαση στην τυπική εκπαίδευση για όλα τα παιδιά με αναπηρία που είναι πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο και μετανάστες. [13]

«Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρίες στην εκπαίδευση χωρίς διακρίσεις και βάσει των ίσων ευκαιριών».

Άρθρο 24

II. Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία [14]

Τον Σεπτέμβριο του 2020, για πρώτη φορά στην ιστορία του σύγχρονου ελληνικού κράτους, η κυβέρνηση έθεσε σε ηλεκτρονική διαβούλευση το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, το οποίο αποτυπώνει με ενιαίο και συνεκτικό τρόπο όλα τα ζητήματα που αφορούν τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και το οποίο οριστικοποιήθηκε τον Δεκέμβριο του 2020⁷. Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης έχει δεσμευτικό

⁷ Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία είναι αποτέλεσμα του πάγιου αιτήματος της Ε.Σ.Α.μεΑ. αλλά και του αναπηρικού κινήματος γενικά, από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, αναφορικά με την ανάγκη εκπόνησης και εφαρμογής μιας εθνικής στρατηγικής δημόσιων πολιτικών για την προστασία και προώθηση των κατοχυρωμένων δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους. Τελικώς, στη Συνάντηση του Προέδρου της Ε.Σ.Α.μεΑ. με τον Πρωθυπουργό της Ελλάδας τον Αύγουστο 2019 έγινε αποδεκτό το αίτημα για την κατάρτιση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης.

χαρακτήρα για τη χώρα. Ως προς το περιεχόμενο, οι στόχοι του Σχεδίου Δράσης έχουν ταξινομηθεί σε έξι (6) Πυλώνες. Πιο συγκεκριμένα:

Πυλώνας I: Το Κράτος στην υπηρεσία του Ατόμου με Αναπηρία

Πυλώνας II: Προστασία των Δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία

Πυλώνας III: Προσβασιμότητα

Πυλώνας IV: Συμμετοχή σε κάθε έκφανση της ζωής

Πυλώνας V: Αφύπνιση της κοινωνίας και της Δημόσιας Διοίκησης

Πυλώνας VI: Συνέργειες και Ανάπτυξη

Ο κάθε πυλώνας αποτελείται από συγκεκριμένους στόχους που καλύπτουν όλα τα πεδία πολιτικής και τις ομάδες πληθυσμού. Συνεπώς, η προστασία των δικαιωμάτων των προσφύγων με αναπηρία, ανεξαρτήτως του οριζόντιου χαρακτήρα του Σχεδίου Δράσης, διασφαλίζεται στον:

Στόχο 9 – Γυναίκες με Αναπηρία: Ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας στη διαμόρφωση ολοκληρωμένης στρατηγικής για γυναίκες και κορίτσια πρόσφυγες, αιτούσες άσυλο και γυναίκες που η κατάστασή τους προσομοιάζει με αυτήν των γυναικών προσφύγων.

Στόχο 12 – Εκπαίδευση και Κατάρτιση για όλους: Μέριμνα για τη συμπερίληψη και ισότιμη πρόσβαση των ανήλικων προσφύγων με αναπηρία στο Εκπαιδευτικό Σύστημα. Σχεδιασμός και υλοποίηση προγραμμάτων Διά Βίου Μάθησης για τα άτομα με αναπηρία που βιώνουν πολλαπλές διακρίσεις (π.χ. μετανάστες, πρόσφυγες με αναπηρία).

Στόχο 19 – Προστασία Πολιτών Τρίτων Χωρών και Ασυνόδευτων Ανηλίκων: Δημιουργία δεικτών για τον αριθμό και το ποσοστό των προσβάσιμων καταλυμάτων και των παρεχόμενων υπηρεσιών, συγκέντρωση και επεξεργασία δεδομένων και στατιστικών στοιχείων για τον πληθυσμό πολιτών τρίτων χωρών και ασυνόδευτων ανηλίκων με αναπηρία, επιτάχυνση της διαδικασίας αξιολόγησης της ευαλωτότητας μεταναστών, προσφύγων και αιτούντων άσυλο που είναι άτομα με αναπηρία, αριθμός και ποσοστό αύξησης των προσβάσιμων δομών φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων, αριθμός και ποσοστό ασυνόδευτων ανηλίκων με αναπηρία που φιλοξενούνται στις δομές, αριθμός και ποσοστό ανήλικων πολιτών τρίτων χωρών με αναπηρία σε εκπαιδευτικά προγράμματα και δομές, ένταξη της οριζόντιας διάστασης της αναπηρίας στην Εθνική Στρατηγική για τα Ασυνόδευτα Ανήλικα.

? Κεφάλαιο 1: Ερωτήσεις ανατροφοδότησης-αυτοαξιολόγησης

- (1) Σύμφωνα με τη Σύμβαση, οι πρόσφυγες με αναπηρία πρέπει να αντιμετωπίζονται ως αντικείμενα φιλανθρωπίας ή ως υποκείμενα δικαιωμάτων;
- (2) Ποιο/α άρθρο/α της Σύμβασης διασφαλίζει/ουν τα δικαιώματα των προσφύγων με αναπηρία;

Κεφάλαιο 2. Διαπολιτισμική Προσέγγιση της Αναπηρίας, Συμμετοχικότητα & Συμπερίληψη

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα παρουσιαστεί η πολυπολιτισμική προσέγγιση της αναπηρίας, θα αναφερθούν οι παράγοντες των πολλαπλών διακρίσεων και οι τρόποι ένταξης σε συλλογικούς φορείς ατόμων με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους.

Σκοπός – αναμενόμενα αποτελέσματα

Η εξοικείωση με τις διαφορετικές κουλτούρες για την επιτυχή έκβαση της συλλογικής ένταξης των προσφύγων με αναπηρία και την προώθηση της συμπερίληψης και συμμετοχικότητας σε ίση βάση με τους άλλους.

Έννοιες-κλειδιά

Πολλαπλές διακρίσεις, ίση μεταχείριση, κουλτούρα της αναπηρίας, συλλογικοί φορείς εκπροσώπησης.

2.1 Η Κουλτούρα της Αναπηρίας στα Διαφορετικά Πολιτισμικά Περιβάλλοντα

Βάσει ενός ευρέως πλαισίου όλες οι κουλτούρες είναι εσωτερικά ετερογενείς, αμφισβητούμενες, δυναμικές και συνεχώς εξελισσόμενες και όλοι οι άνθρωποι ζουν σε διαφορετικούς πολιτισμούς που αλληλεπιδρούν με πολλαπλούς τρόπους. Οι διαπολιτισμικές καταστάσεις προκύπτουν όταν ένα άτομο ή σύνολο ατόμων αντιλαμβάνεται ένα άλλο άτομο ή σύνολο ατόμων ως πολιτισμικά διαφορετικό σε σχέση με αυτό.

Από την αρχαιότητα άτομα με αναπηρία ανά τον κόσμο έχουν υποφέρει από κακοποίηση, περιφρόνηση, τιμωρία, αμέλεια και γελοιοποίηση, ενώ ταυτόχρονα δεν είχαν δικαίωμα στην εκπαίδευση, στην αυτονομία τους και στην αναπαραγωγή. Η έννοια της αναπηρίας προβάλλεται και αντιμετωπίζεται ποικιλότροπα στα διάφορα πολιτισμικά περιβάλλοντα, γεγονός που άλλες φορές την καθιστά αποδεκτή ως μέρος της ανθρώπινης ποικιλομορφίας, άλλες φορές ως μία αποκλίνουσα εκ του φυσιολογικού κατάσταση ή/και ως μία κατάσταση κοινωνικά μη αποδεκτή, άλλες φορές ως μία μη αντιλαμβανόμενη κατάσταση και άλλες φορές ως μία επικίνδυνη κατάσταση και κακό οινώ. Η κουλτούρα της αναπηρίας είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ύπαρξη ή μη κατάλληλων πολιτικών, νομικών δεσμεύσεων και διαδικασιών, αλλά και με τις ευκαιρίες διάθεσης και ενεργούς συμμετοχής των πολιτών. Έτσι, ακόμα και αν υπάρχει μία θετικά προσκείμενη στάση για την αναπηρία σε

ατομικό επίπεδο, η έλλειψη ή ο περιορισμός των προαναφερθεισών καταστάσεων συνιστά σημαντικό αναστολέα μιας δημοκρατικής κουλτούρας για την αναπηρία. Επιπροσθέτως, το κοινωνικο-οικονομικό υπόβαθρο, το μορφωτικό και εκπαιδευτικό επίπεδο, η περιοχή διαμονής, η θρησκεία, αλλά και η ύπαρξη, ο ρόλος και η δράση του αναπηρικού κινήματος είναι παράγοντες που επηρεάζουν εξίσου σημαντικά την κουλτούρα της αναπηρίας.

Στον αραβικό κόσμο, παρά το γεγονός ότι χώρες του έχουν κυρώσει τη Σύμβαση, ο αποκλεισμός και η αφάνεια των ατόμων με αναπηρία είναι μία βαθιά ριζωμένη κατάσταση. Παρά την ισχυροποίηση της αυτοσυνηγορίας και την αυξανόμενη δέσμευση από τις κυβερνήσεις για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων τους, τα άτομα με αναπηρία παραμένουν από τις πιο περιθωριοποιημένες και υποεξυπηρετούμενες κοινωνικές ομάδες. [15] [16]

Στη Δυτική Ασία, αν και τα Κράτη-Μέλη της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής⁸ έχουν υπογράψει τη Σύμβαση και υπάρχει μια αυξανόμενη δέσμευση στην περιοχή να διασφαλίσει ότι πληρούνται οι διατάξεις της, τα στοιχεία αποκαλύπτουν ότι ακόμη και σήμερα τα ποσοστά φοίτησης στο σχολείο για παιδιά και νέους με αναπηρία παραμένουν πολύ χαμηλότερα από εκείνα των συνομηλίκων τους χωρίς αναπηρία. Το φύλο και η περιοχή διαμονής, εκτός από την αναπηρία, έχουν σημαντική επίδραση. Το να είσαι γυναίκα και να έχεις αναπηρία θεωρείται διπλό μειονέκτημα, ενώ σχεδόν χωρίς εξαίρεση, τα κορίτσια και οι γυναίκες με αναπηρία σε αγροτικές περιοχές έχουν τα χαμηλότερα ποσοστά αλφαριθμητισμού. Το ποσοστό απασχόλησης των ατόμων με αναπηρία γενικά είναι πολύ χαμηλό και τα ποσοστά οικονομικής αδράνειας και ανεργίας τους υψηλά. [15]

Στην Αφρική, μία σειρά από πεποιθήσεις και συμπεριφορές δίνουν εναλλακτικές ερμηνείες για την αναπηρία, οι οποίες περιλαμβάνουν υποθέσεις, παρανοήσεις, παραδοσιακές ή θρησκευτικές πεποιθήσεις και πεποιθήσεις σχετικά με τον φυσικό και τον υπερφυσικό κόσμο⁹. Οι ερμηνείες αυτές όχι μόνο συνδέονται με την προκατάληψη έναντι των ατόμων με αναπηρία, αλλά οδηγούν σε σωματική και ψυχολογική κακοποίηση και πολλές φορές σε τελετουργικές επιθέσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο αλμπινισμός, ο οποίος κοινωνικά και πολιτισμικά αντιπροσωπεύεται ως μια ανεπιθύμητη και μεταδοτική κατάσταση και τα άτομα θεωρούνται ανίκανα, καταραμένα, άλλες φορές αθάνατα και άλλες φορές με πρόωρη θνησιμότητα. Υπάρχει η πεποίθηση ότι το άτομο με αλμπινισμό γεννήθηκε από μητέρα που αμάρτησε και το παιδί αποτελεί πράξη τιμωρίας. Επιπροσθέτως, άτομα με ψυχική αναπηρία έρχονται αντιμέτωπα με εσφαλμένες πεποιθήσεις ότι η αναπηρία τους δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί, ενώ πολλές φορές κατηγορούνται για μαγεία. [17] [18]

8 Τα Κράτη-Μέλη της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της Δυτικής Ασίας (Economic and Social Commission for Western Asia, ESCWA) περιλαμβάνουν τις εξής χώρες: Μπαχρέιν, Αίγυπτο, Ιράκ, Ιορδανία, Κουβέιτ, Λίβανο, Λιβύη, Μαρόκο, Ομάν, Παλαιστίνη, Κατάρ, Σαουδική Αραβία, Σουδάν, Συριακή Αραβική Δημοκρατία, Τυνησία, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα.

9 Οι παραδοσιακές πεποιθήσεις σχετικά με τα αίτια της αναπηρίας παραμένουν διαδεδομένες στην Υποσαχάρια Αφρική.

Στο Αφγανιστάν, οι βίαιες αλλαγές εξουσίας, οι μεγάλες περίοδοι αμφισβητούμενης κυβέρνησης, η φτώχεια, η εκτεταμένη ανομία, η ανασφάλεια και οι εχθροπραξίες έχουν υπονομεύσει ακόμη και τις ελάχιστες προσπάθειες των διαδοχικών κυβερνήσεων να υιοθετήσουν ή να επιβάλουν πολιτικές για την αντιμετώπιση των αναγκών των ατόμων με αναπηρία, την ίδια στιγμή που ο πληθυσμός των ατόμων με αναπηρία αυξάνεται. Το Αφγανιστάν είναι η χώρα με τα υψηλότερα ποσοστά ατόμων με αναπηρία παγκοσμίως, δεδομένων κυρίως των εμπόλεμων καταστάσεων που έχει βιώσει. Η χώρα έχει κυρώσει τη Σύμβαση, ωστόσο τα άτομα με αναπηρία συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν υψηλά επίπεδα περιθωριοποίησης και στιγματισμού, κυρίως λόγω πολιτισμικών και οικονομικών παραγόντων. Επίσης, είναι γνωστό, όπως και στον αραβικό κόσμο, ότι ο αποκλεισμός και οι διακρίσεις λόγω αναπηρίας επιδεινώνονται μαζικά όταν η αναπηρία διασταυρώνεται με το φύλο. Τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίζουν σημαντικά εμπόδια στην εκπαίδευση, την απασχόληση και την υγειονομική περίθαλψη¹⁰. Εκτός από ένα μικρό επίδομα που διατίθεται σε όσους απέκτησαν αναπηρία ως αποτέλεσμα του πολέμου, δεν υπάρχουν δημόσια χρηματοδοτούμενες υπηρεσίες κοινωνικής προστασίας για άτομα με αναπηρία στο Αφγανιστάν. [19]

Η κυβέρνηση του Πακιστάν δεν προσφέρει ένα ολοκληρωμένο σύστημα προνοιακών και άλλων παροχών, με αποτέλεσμα η οικογένεια να αναλαμβάνει τη συναισθηματική και οικονομική υποστήριξη των μελών της με αναπηρία, ενώ την ίδια στιγμή δεν δίνονται στα άτομα με αναπηρία ευκαιρίες για εκπαίδευση και εργασία. Παρότι γίνονται προσπάθειες τα άτομα με αναπηρία να συμπεριληφθούν στην πακιστανική κοινωνία και το εργατικό δυναμικό μέσω διαφορετικών πολιτικών και προσεγγίσεων, υπάρχει έντονη πεποίθηση ότι τα άτομα με αναπηρία παραμένουν εμπόδια. Είναι γεγονός ότι το Πακιστάν έκανε θετικά βήματα πολιτικής τα τελευταία δέκα χρόνια, δεδομένου ότι κύρωσε τη Σύμβαση το 2011. Ωστόσο, στην πραγματικότητα, όπως προαναφέρθηκε, η κοινωνία και οι κρατικοί θεσμοί αγνοούν τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία, η αναπηρία συνεχίζει να θεωρείται ασθένεια και τα άτομα με αναπηρία να εξακολουθούν να τυγχάνουν φιλανθρωπίας. [20] [21]

Συμπερασματικά, είναι γεγονός ότι στα διάφορα πολιτισμικά περιβάλλοντα η αναπηρία μπορεί να αποτελεί ταμπού, να αντιμετωπίζεται με σιωπή, άγνοια, εμπάθεια ή ακόμα και με τιμωρία. Πρόσφυγες –είτε έχουν οι ίδιοι αναπηρία είτε μέλος της οικογένειάς τους– με διαφορετική κουλτούρα για την αναπηρία ενδέχεται να χρήζουν υποστήριξης προκειμένου να αντιληφθούν, να αναγνωρίσουν ή/και να επαναπροσδιορίσουν την έννοια της αναπηρίας, αλλά και να εξοικειωθούν με τα δικαιώματά τους στη χώρα φιλοξενίας ή διαμονής.

10 Πολλά άτομα με αναπηρία δεν έχουν αποκτήσει εθνικό δελτίο ταυτότητας, συνεπώς αδυνατούν να έχουν πρόσβαση σε πολλές κυβερνητικές υπηρεσίες ή να ψηφίσουν στις τοπικές και εθνικές εκλογές. Η μεγάλη απόσταση από την περιοχή ή τα επαρχιακά κέντρα και η έλλειψη κάποιου για να τους βοηθήσει αποτελούν τα σοβαρότερα εμπόδια για την απόκτηση της κάρτας.

2.2 Πολλαπλές Διακρίσεις & Ίση Μεταχείριση

Οι «διακρίσεις βάσει της αναπηρίας» είναι οποιεσδήποτε διακρίσεις, αποκλεισμός ή περιορισμός οι οποίες έχουν ως σκοπό να εμποδίσουν ή να ακυρώσουν την αναγνώριση και την άσκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών των ατόμων με αναπηρία σε ίση βάση με τους άλλους πολίτες, σε όλους τους τομείς της ζωής. [22]

Το φύλο, η ηλικία, η φυλή, η εθνικότητα είναι παράγοντες που θέτουν περαιτέρω περιορισμούς σε ένα άτομο με αναπηρία ή σε μέλος της οικογένειάς του και δημιουργούν πολλαπλές διακρίσεις έναντι του ατόμου ή του μέλους της οικογένειας. Οι γυναίκες με αναπηρία, οι μητέρες με αναπηρία, τα παιδιά με αναπηρία, οι Ρομά με αναπηρία, οι πρόσφυγες με αναπηρία κ.ο.κ. αποτελούν χαρακτηριστικές περιπτώσεις ατόμων που βιώνουν πολλαπλές διακρίσεις. Οι πολλαπλές αυτές διακρίσεις που οδηγούν στον καθολικό αποκλεισμό των ατόμων με αναπηρία αποτελούν πραγματική κατάσταση και όχι υπόθεση, και για τον λόγο αυτό, τα δικαιώματά τους προστατεύονται καθολικά από τη Σύμβαση.

Σύμφωνα με το **άρθρο 5 Ισότητα και μη Διάκριση** της Σύμβασης τα Συμβαλλόμενα Κράτη απαγορεύουν όλες τις διακρίσεις βάσει της αναπηρίας και εγγυώνται στα άτομα με αναπηρία ίση και αποτελεσματική νομική προστασία κατά των διακρίσεων για οποιοδήποτε λόγο. [23]

Αναφορικά με τις **Τελικές Παρατηρήσεις** για το εν λόγω άρθρο η Επιτροπή εκφράζει την ανησυχία της για την έλλειψη αποτελεσματικής εφαρμογής των υφιστάμενων προτύπων για την ισότητα και τη μη-διάκριση, συμπεριλαμβανομένης της πρόβλεψης συγκεκριμένων μέτρων και εξατομικευμένης στήριξης, ιδιαίτερα στους τομείς της προστασίας των προσφύγων, των αιτούντων άσυλο και των μεταναστών με αναπηρία. Ταυτόχρονα, η Επιτροπή συνιστά στη χώρα να βελτιώσει την εφαρμογή προτύπων για συγκεκριμένα μέτρα και εξατομικευμένη στήριξη στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, ιδιαίτερα σε σχέση με τους πρόσφυγες, τους αιτούντες άσυλο και τους μετανάστες με αναπηρία. Η Επιτροπή εκφράζει επίσης την ανησυχία της για την καθυστέρηση στην υιοθέτηση δευτερογενούς νομοθεσίας του άρθρου 74¹¹ του ν. 4488/2017 που να επεκτείνει την προστασία κατά των διακρίσεων λόγω αναπηρίας στους τομείς της εκπαίδευσης και της παροχής αγαθών και υπηρεσιών, ενώ ταυτόχρονα συνιστά τη θέσπισή της. [24]

Οι διακρίσεις που βιώνουν οι πρόσφυγες με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και οι οικογένειές τους μπορεί να είναι άμεσες, έμμεσες, πολλαπλές κ.λπ.

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται αναλυτικά τα είδη των διακρίσεων και οι ορισμοί αυτών¹².

11 Το οποίο αφορά στην ίση μεταχείριση των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνική ασφάλιση, στην υγειονομική περίθαλψη, στις κοινωνικές παροχές και τις φορολογικές διευκολύνσεις, στην εκπαίδευση και την πρόσβαση στη διάθεση και παροχή αγαθών και υπηρεσιών.

12 Σύμφωνα με τον ν. 4443/2016 (ΦΕΚ Α' 232/09.12.2016) σχετικά με την αρχή της Ίσης Μεταχείρισης.

Είδος διάκρισης	Περιγραφή
«άμεση διάκριση»	Ο πρόσφυγας υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν της οποίας τυγχάνει, έτυχε ή θα ετύγχανε άλλο άτομο, σε ανάλογη κατάσταση.
«έμμεση διάκριση»	Μία εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική μπορεί να θέτει τους πρόσφυγες σε μειονεκτική θέση συγκριτικά με άλλα άτομα.
«παρενόχληση»	Ο πρόσφυγας δέχεται ανεπιθύμητη συμπεριφορά με σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειάς του και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος.
«διάκριση λόγω σχέσης»	Λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση ενός ατόμου λόγω της στενής του σχέσης με πρόσφυγα με αναπηρία ή χρόνια πάθηση.
«διάκριση λόγω νομιζομένων χαρακτηριστικών»	Λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση ενός πρόσφυγα που εικάζεται ότι έχει αναπηρία ή χρόνια πάθηση.
«πολλαπλή διάκριση»	Αποκλεισμός ή περιορισμός, σε βάρος του πρόσφυγα, που βασίζεται σε περισσότερους από έναν από τους ανωτέρω λόγους.
«άρνηση εύλογων προσαρμογών»	Η άρνηση κατάλληλων τροποποιήσεων/ρυθμίσεων που απαιτούνται προκειμένου να διασφαλιστεί για τους πρόσφυγες με αναπηρία η αρχή της ίσης μεταχείρισης.

2.3 Συμμετοχή & Συμπερίληψη σε Συλλογικούς Φορείς Εκπροσώπησης

Η συμμετοχή των προσφύγων με αναπηρία σε συλλογικούς φορείς εκπροσώπησης αποτελεί πράξη ισότιμης αντιμετώπισης και εισφέρει στη μείωση του κοινωνικού τους αποκλεισμού. Επιτυγχάνει την ενδυνάμωσή τους προκειμένου να συμμετάσχουν στον σχεδιασμό προτάσεων πολιτικής και να διαβουλεύονται για θέματα ειδικού και γενικού ενδιαφέροντος ενισχύοντας έτσι τη συλλογική έκφραση και διασφαλίζοντας την κεφαλαιώδη αρχή «Τίποτα για εμάς, χωρίς εμάς». Η δικτύωση και συμμετοχή των προσφύγων με αναπηρία στους φορείς εκπροσώπησης των ατόμων με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και τις οικογένειές τους συμβάλλει στην καταπολέμηση του στιγματισμού, των προκαταλήψεων και στην άρση των διακρίσεων και προωθεί τη συμπερίληψή τους στην κοινωνία. Εισφέρει επίσης στην κατανόηση της αναπηρίας και της υπεράσπισης των δικαιωμάτων τους μέσα από διαδικασίες κοινωνικής δικαιοσύνης, ενισχύοντας με αυτό τον τρόπο τη δημοκρατική κουλτούρα για την αναπηρία.

Ολοκληρώνοντας την παρούσα υποενότητα είναι σημαντικό να παρουσιαστεί ο **Δεκάλογος της Συμπερίληψης**, ο οποίος μπορεί να αποτελέσει όχι μόνο το σημείο-κλειδί για την ενσωμάτωση των προσφύγων με αναπηρία στους συλλογικούς φορείς εκπροσώπησης, αλλά και σταθμό για την ενεργό συμμετοχή τους στο κοινωνικό γίνεσθαι.

1. Κατανόηση των διαφορετικών πολιτισμικών περιβαλλόντων τα οποία επηρεάζουν την αντίληψη για την αναπηρία.
2. Κατανόηση των πολλαπλών διακρίσεων που υφίστανται οι πρόσφυγες με αναπηρία.
3. Ενημέρωση για τις διαδικασίες υποδοχής, φιλοξενίας και ταυτοποίησης των προσφύγων με αναπηρία.
4. Ενημέρωση για τις διαδικασίες πιστοποίησης της αναπηρίας βάσει των διαφορετικών νομικών καθεστώτων που λαμβάνουν οι πρόσφυγες.
5. Δικτύωση και συνεργασία με τοπικές οργανώσεις υποστήριξης προσφύγων.
6. Δημιουργία προγραμμάτων ενημέρωσης των εργαζομένων που υποστηρίζουν πρόσφυγες, αλλά και των ίδιων των προσφύγων με αναπηρία.
7. Συμπερίληψη παιδιών προσφύγων (ή και ενηλίκων όταν απαιτείται) με νοητική/γνωστική/αναπτυξιακή αναπηρία ή και άλλες αναπηρίες στις καθημερινές δραστηριότητες δημιουργικής απασχόλησης ακόμα και αν δεν μιλούν την ελληνική γλώσσα.
8. Δημιουργία μικρών ομάδων συμβουλευτικής υποστήριξης προσφύγων με αναπηρία, ή/και χρόνιες παθήσεις και προσφύγων γονέων παιδιών με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις.
9. Προσέλκυση εθελοντών ή/και αξιοποίηση φοιτητών που κάνουν πρακτική άσκηση, οι οποίοι μιλούν γλώσσες όπως αραβικά, φαρσί κ.λπ. και θα μπορούσαν να υποστηρίξουν το εγχείρημα.
10. Ενημέρωση της κοινής γνώμης για τα δικαιώματα των προσφύγων με αναπηρία.

Κεφάλαιο 2: Ερωτήσεις ανατροφοδότησης-αυτοαξιολόγησης

- (1) Επηρεάζεται η κουλτούρα της αναπηρίας από τα πολιτισμικά περιβάλλοντα;
- (2) Είναι σημαντική η συμμετοχή & συμπερίληψη των προσφύγων με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους στους συλλογικούς φορείς εκπροσώπησης; Γιατί ναι ή γιατί όχι;

Κεφάλαιο 3. Διαδικασίες Απόκτησης Ιδιότητας «Πρόσφυγα με Αναπηρία»

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα παρουσιαστεί η διαδικασία αξιολόγησης της ευαλωτότητας και χορήγησης ασύλου και θα διασαφηνιστούν οι όροι πρόσβασης στην πιστοποίηση της αναπηρίας, στα επιδόματα και άλλες παροχές.

Σκοπός – αναμενόμενα αποτελέσματα

Η εξοικείωση με τις διαδικασίες απόκτησης ιδιότητας πρόσφυγα με αναπηρία, τα δικαιώματα και τις παροχές που δικαιούται για την παροχή ορθής πληροφόρησης και εξειδικευμένης υποστήριξης προς κάθε ενδιαφερόμενο.

Έννοιες-κλειδιά

Αξιολόγηση της ευαλωτότητας, διαδικασίες ασύλου, πιστοποίηση αναπηρίας, κοινωνικές-οικονομικές παροχές.

3.1 Η Αξιολόγηση της Ευαλωτότητας

Οποιοδήποτε άτομο εισέρχεται στη χώρα μέσω των χερσαίων ή θαλάσσιων συνόρων χωρίς τις απαραίτητες νομιμοποιητικές διαδικασίες και έγγραφα που ορίζονται από τη χώρα, οδηγείται με ευθύνη των αστυνομικών ή των λιμενικών αρχών σε Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης (εφεξής ΚΥΤ) ή σε Κλειστή Ελεγχόμενη Δομή (εφεξής ΚΕΔ), προκειμένου να ενεργοποιηθούν οι οριζόμενες από τον νόμο διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης. Οι διαδικασίες αυτές διακρίνονται σε πέντε (5) στάδια: **(α)** ενημέρωση, **(β)** υπαγωγή, **(γ)** καταγραφή και ιατρικό έλεγχο, **(δ)** παραπομπή σε διαδικασία υπαγωγής σε καθεστώς διεθνούς προστασίας, **(ε)** περαιτέρω παραπομπή και μετακίνηση (άρθρο 38, ν.4939/2022).

Κατά το δεύτερο στάδιο τα άτομα εισέρχονται στο ΚΥΤ ή στην ΚΕΔ τελώντας σε καθεστώς περιορισμού της ελευθερίας τους εντός του Κέντρου, με απόφαση του Διοικητή του, η οποία εκδίδεται εντός πέντε (5) ημερών από την είσοδό τους. Εφόσον με την παρέλευση του πενήμερου δεν έχουν ολοκληρωθεί οι διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης, ο Διοικητής του ΚΥΤ ή της ΚΕΔ μπορεί να αποφασίσει την παράταση του περιορισμού της ελευθερίας των ατόμων έως την ολοκλήρωση των διαδικασιών αυτών για επιπλέον διάστημα που δεν υπερβαίνει συνολικά τις είκοσι πέντε (25) ημέρες από την είσοδο στο ΚΥΤ ή στην ΚΕΔ. Σε αυτό το στάδιο λαμβάνεται ειδική μέριμνα για τα άτομα που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες και ειδικότερα για τους ασυνόδευτους ανηλίκους και κατ' εξαίρεση για σοβαρούς λόγους υγείας του ατόμου ή μέλους της οικογένειάς του, ο Διοικητής δύναται να χορηγήσει άδεια προσωρινής εξόδου από τις παραπάνω εγκαταστάσεις (άρθρο 40 του ν.4939/2022).

Κατά το τρίτο στάδιο πραγματοποιείται η επίσημη καταγραφή και ο ιατρικός έλεγχος των ατόμων, ενώ λαμβάνεται μέριμνα για όσους ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες, προκειμένου να τους δοθεί εξειδικευμένη φροντίδα και προστασία (άρθρο 41, ν.4939/2022). Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί ότι η αξιολόγηση της ευαλωτότητας γίνεται με ιατρικούς όρους από προσωπικό που δεν έχει λάβει εξειδικευμένη εκπαίδευση σε θέματα αναπηρίας, ενέχοντας έτσι κινδύνους για τα άτομα με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις. Τον κίνδυνο αυτό έρχεται να ενισχύσει και η διαφορετική αντίληψη για την αναπηρία στα διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα, η οποία δεν δύναται να αξιολογηθεί κατά το στάδιο αυτό και δη με ιατρικούς όρους¹³. Επί παραδείγματι, εάν ένα άτομο με μη ορατή αναπηρία όπου στη χώρα καταγωγής του η αναπηρία του αντιμετωπίζεται ως «κακός οιωνός» και τυγχάνει τιμωρίας, δεν θα το αναφέρει ούτε στη χώρα υποδοχής εν μέσω φόβου κακομεταχείρισης.

Σε σχέση με τα ευάλωτα άτομα και δη με τα άτομα με αναπηρία, καθόλη τη διαδικασία υποδοχής και ταυτοποίησης, η Διοίκηση έχει υποχρέωση να εξασφαλίζει ότι τα άτομα παραμένουν στα ΚΥΤ ή στις ΚΕΔ σε προσβάσιμους χώρους, ενημερώνονται επαρκώς για τα δικαιώματά τους, έχουν πρόσβαση σε καθοδήγηση και νομική συνδρομή σχετικά με την κατάστασή τους, διατηρούν επαφή με φορείς και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που δραστηριοποιούνται στον τομέα της μετανάστευσης και των δικαιωμάτων του ανθρώπου και παρέχουν νομική ή κοινωνική συνδρομή, τελούν υπό αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης, διατηρούν την οικογενειακή τους ενότητα και έχουν δικαίωμα επικοινωνίας με τους συγγενείς και τα οικεία τους πρόσωπα, αλλά και ότι έχουν πρόσβαση στην επείγουσα υγειονομική περίθαλψη και κάθε απαραίτητη θεραπευτική αγωγή ή ψυχοκοινωνική στήριξη (άρθρο 44, ν. 4939/2022).

3.2 Διαδικασίες Ασύλου

Κάθε άτομο έχει δικαίωμα υποβολής αίτησης διεθνούς προστασίας. Η αίτηση υποβάλλεται ενώπιον των Αρχών Παραλαβής, οι οποίες διενεργούν αμέσως την πλήρη καταγραφή. Η πλήρης καταγραφή περιλαμβάνει τουλάχιστον τα στοιχεία ταυτότητας, τη χώρα καταγωγής του αιτούντος, το όνομα του πατέρα, της μητέρας, του/της συζύγου και των τέκνων του, τη διεύθυνση ηλεκτρονικής αλληλογραφίας εφόσον υπάρχει, βιομετρικά στοιχεία αναγνώρισης, πλήρη αναφορά των λόγων για τους οποίους ο αιτών ζητά διεθνή προστασία, διεύθυνση κατοικίας ή διαμονής, τη γλώσσα στην οποία επιθυμεί να εξεταστεί η αίτησή του καθώς και, αν ο αιτών επιθυμεί, ορισμό αντικλήτου (άρθρο 69 του ν. 4939/2022). Μετά την πλήρη καταγραφή το άτομο επιτρέπεται να παραμείνει στη χώρα μέχρι την ολοκλήρωση της διαδικασίας εξέτασης της αίτησης διεθνούς προστασίας.

¹³ Δεδομένου ότι η αξιολόγηση της ευαλωτότητας αποτελεί κομβικό σημείο των διαδικασιών υποδοχής και ταυτοποίησης, η ΕΣΑμεΑ έχει επισημάνει συστηματικά ότι προκειμένου να παρασχεθεί στον εν λόγω πληθυσμό με αναπηρία η αναγκαία προστασία και οι αναγκαίες εγγυήσεις, πρέπει να προβλεφθεί η απασχόληση εξειδικευμένου και πλήρως καταρτισμένου σε θέματα αναπηρίας προσωπικού, ώστε να αποφευχθεί οποιαδήποτε παραβίαση των κατοχυρωμένων από το εθνικό και διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους.

Σε συνέχεια της πλήρους καταγραφής το άτομο έχει στη διάθεσή του Δελτίο Αιτούντος Διεθνή Προστασία το οποίο έχει διάρκεια ισχύος ενός (1) έτους¹⁴ και ανανεώνεται έως την ολοκλήρωση της διαδικασίας εξέτασης της αίτησης διεθνούς προστασίας. Με το εν λόγω Δελτίο το άτομο δύναται να κυκλοφορεί ελεύθερα στην ελληνική επικράτεια ή στην περιοχή που του ορίζεται με κανονιστικού χαρακτήρα απόφαση του Υπουργού Μετανάστευσης και Ασύλου και δεν επιτρέπεται η απομάκρυνσή του με οποιονδήποτε τρόπο (άρθρα 49 και 73, ν. 4939/2022)¹⁵.

Όλες οι αιτήσεις διεθνούς προστασίας εξετάζονται σε πρώτο βαθμό σε ατομική βάση, κατά κύριο λόγο μέσω συνέντευξης από την Υπηρεσία Ασύλου. Αρχικά, εξετάζονται ως προς την υπαγωγή του ατόμου στο καθεστώς του πρόσφυγα και, εφόσον δεν πληρούνται οι σχετικές προϋποθέσεις, εξετάζονται ως προς την υπαγωγή σε καθεστώς επικουρικής προστασίας (άρθρο 79, ν. 4939/2022). Εφόσον το άτομο αναγνωριστεί ως πρόσφυγας ή ως δικαιούχος επικουρικής προστασίας τού παρέχεται άδεια διαμονής και σχετικό ταξιδιωτικό έγγραφο σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 23 και 24 του ν. 4939/2022.

Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά την υποβολή της αίτησης διεθνούς προστασίας, το άτομο έχει δικαίωμα να ενημερώνεται εγγράφως, σε γλώσσα που κατανοεί, με απλό και προσιτό τρόπο, προκειμένου να κατανοεί το περιεχόμενο του εγγράφου σχετικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του σε όλα τα στάδια της διαδικασίας του ασύλου. Επίσης, το άτομο έχει δικαίωμα να κάνει χρήση υπηρεσιών διερμηνείας συμπεριλαμβανομένης της διερμηνείας στη διεθνή νοηματική γλώσσα¹⁶ σε όλα τα στάδια της διαδικασίας, εφόσον δεν μπορεί να εξασφαλισθεί η αναγκαία επικοινωνία χωρίς αυτόν. Η δαπάνη της διερμηνείας βαρύνει το Δημόσιο (άρθρο 74, ν.4939/2022).

3.3 Πιστοποίηση της Αναπηρίας

Για αίτηση καθορισμού ποσοστού αναπηρίας απαιτείται τίτλος νόμιμης διαμονής στη χώρα. Ενδεικτικά αναφέρονται τα εξής: **(α)** άδεια διαμονής σε ισχύ, **(β)** βεβαίωση κατάθεσης για άδεια διαμονής (είτε η λεγόμενη «μπλε βεβαίωση» είτε η απλή «λευκή βεβαίωση» όσον αφορά την κατηγορία της άδειας για εξαιρετικούς λόγους), **(γ)** εθνική θεώρηση εισόδου (τύπου C ή D), **(δ)** άδεια διαμονής δικαιούχου διεθνούς προστασίας σε ισχύ. Επίσης απαιτείται Αριθμός Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης (Α.Μ.Κ.Α.) ή Προσωρινός Αριθμός Ασφαλιστικής και Υγειονομικής Περίθαλψης Αλλοδαπού (Π.Α.Α.Υ.Π.Α.)¹⁷.

14 Σύμφωνα με τη νομοθεσία υπάρχουν και εξαιρέσεις. Βλ. άρθρο 75, ν. 4939/2020.

15 Για τις ανάγκες ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας, στην αγορά εργασίας και στην κοινωνική ασφάλιση, αποδίδεται στους αιτούντες διεθνή προστασία Προσωρινός Αριθμός Ασφάλισης και Υγειονομικής Περίθαλψης Αλλοδαπού (Π.Α.Α.Υ.Π.Α.). Άρθρο 59 του ν. 4939/2022.

16 Το δικαίωμα της διερμηνείας στη διεθνή νοηματική γλώσσα διεκδικήθηκε από την ΕΣΑμεΑ στο πλαίσιο συμπληρώσεων, τροποποιήσεων και προτάσεων που υπέβαλε στις 22.4.2020 στον διαδικτυακό τόπο της ανοιχτής διακυβέρνησης κατά τη διάρκεια της δημόσιας διαβούλευσης επί του σχεδίου νόμου «Περί Βελτίωσης Μεταναστευτικής Νομοθεσίας».

17 Βλ. αναλυτικά τα δικαιολογητικά: <https://www.efka.gov.gr/el/aitese-kepa>.

Συνεπώς, οποιοδήποτε άλλο άτομο που έχει τα χαρακτηριστικά του πρόσφυγα αλλά δεν διαθέτει ακόμα αναγνωρισμένο καθεστώς, δεν έχει δικαίωμα στη διαδικασία πιστοποίησης της αναπηρίας.

3.4 Πρόσβαση σε Παροχές

Όπως οι Έλληνες πολίτες με πιστοποιημένη αναπηρία έτσι και οι πρόσφυγες με πιστοποιημένη αναπηρία έχουν πρόσβαση στα προγράμματα οικονομικής ενίσχυσης και στα επιδόματα του ΟΠΕΚΑ¹⁸. Φυσικά οι παροχές του ΟΠΕΚΑ σε χρήμα έχουν συγκεκριμένες προϋποθέσεις δικαιούχων οι οποίες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τα διαφορετικά νομιμοποιητικά καθεστώτα. Οι κύριες κατηγορίες δικαιούχων στην εν λόγω περίπτωση είναι οι εξής: **(α)** αναγνωρισμένοι πρόσφυγες που διαμένουν μόνιμα στην Ελλάδα, των οποίων το καθεστώς παραμονής στην Ελλάδα διέπεται από τις διατάξεις της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων (ν.δ. 3989/1959, ΦΕΚ Α΄ 201), όπως τροποποιήθηκε από το Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων (α.ν. 389/1968, ΦΕΚ Α΄ 125). Απαιτείται η προσκόμιση «Δελτίου αναγνωρισμένου πρόσφυγα», **(β)** πολίτες τρίτης χώρας δικαιούχοι καθεστώτος διεθνούς προστασίας. Απαιτείται η προσκόμιση «Δελτίου αναγνωρισμένου διεθνούς προστασίας», και **(γ)** πολίτες τρίτης χώρας που τους έχει αναγνωριστεί καθεστώς παραμονής για ανθρωπιστικούς λόγους. Απαιτείται η προσκόμιση «άδεια διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους».

Σχετικά με άλλες κοινωνικές παροχές και ωφελήματα για τους αναγνωρισμένους πρόσφυγες με αναπηρία, αν και κατά κύριο λόγο ισχύει ό,τι και για τους Έλληνες πολίτες, είναι χρήσιμη η ανατροφοδότηση από την αρμόδια υπηρεσία παροχής ή/και η επικοινωνία με την Υπηρεσία «Διεκδικούμε Μαζί» της ΕΣΑμεΑ¹⁹. Σε σχέση με τους αιτούντες διεθνή προστασία με αναπηρία οι παροχές είναι περιορισμένες και είναι χρήσιμη επίσης η ανατροφοδότηση από την αρμόδια υπηρεσία ή/και την Υπηρεσία «Διεκδικούμε Μαζί» της ΕΣΑμεΑ.

? Κεφάλαιο 3: Ερωτήσεις ανατροφοδότησης-αυτοαξιολόγησης

- (1) Η αξιολόγηση της ευαλωτότητας στη χώρα υποδοχής πρέπει να γίνεται μόνο με ιατρικούς όρους;
- (2) Ένα άτομο που είναι αιτών διεθνή προστασία έχει δικαίωμα στη διαδικασία πιστοποίησης της αναπηρίας;

¹⁸ Εξαιρείται η οικονομική ενίσχυση ασθενών και αποθεραπευμένων χανσενικών και μελών των οικογενειών τους.

¹⁹ Η Υπηρεσία λειτουργεί καθημερινά από τις 8.00 έως τις 16.00. Περισσότερες πληροφορίες στο: <https://www.esamea.gr/contact/let-s-do-it-together>.

Παράρτημα Ι. Απαντήσεις ερωτήσεων ανατροφοδότησης-αυτοαξιολόγησης

Κεφάλαιο 1: Ερωτήσεις ανατροφοδότησης-αυτοαξιολόγησης

1) Σύμφωνα με τη Σύμβαση, οι πρόσφυγες με αναπηρία πρέπει να αντιμετωπίζονται ως αντικείμενα φιλανθρωπίας ή ως υποκείμενα δικαιωμάτων;

Η Σύμβαση σηματοδοτεί τη μετάβαση από το ιατρικό στο κοινωνικό μοντέλο και τελικώς στην καθολική αποδοχή της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας. Σύμφωνα με την τελευταία, τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίζονται ως υποκείμενα δικαιωμάτων, που είναι σε θέση να τα διεκδικούν και να τα ασκούν, και όχι ως αντικείμενα οίκτου και φιλανθρωπίας που ίσχυε στο ιατρικό μοντέλο της αναπηρίας.

2) Ποιο/α άρθρα της Σύμβασης διασφαλίζει/ουν τα δικαιώματα των προσφύγων με αναπηρία;

Μέσω της Σύμβασης διασφαλίζονται καθολικά τα δικαιώματα των προσφύγων με αναπηρία σε όλους τους τομείς της ζωής, επί παραδείγματι στην εκπαίδευση, εργασία, ισότητα και μη διάκριση, υγεία, στην απαλλαγή από την εκμετάλλευση, τη βία και την κακομεταχείριση, ανεξαρτήτως εάν γίνεται συγκεκριμένη αναφορά σε αυτούς. Ταυτόχρονα όμως η Σύμβαση διαθέτει ένα σημείο-κλειδί, το άρθρο 11, όπου μέσω αυτού διασφαλίζεται η παροχή διεθνούς προστασίας σε περιπτώσεις κινδύνου και ανθρωπιστικών κρίσεων, οι οποίες δημιουργούν προσφυγική κατάσταση. Επιπροσθέτως, συγκεκριμένη αναφορά για την προστασία και άσκηση των δικαιωμάτων των προσφύγων με αναπηρία γίνεται επίσης στα άρθρα 15 και 24.

Κεφάλαιο 2: Ερωτήσεις ανατροφοδότησης-αυτοαξιολόγησης

1) Επηρεάζεται η κουλτούρα της αναπηρίας από τα πολιτισμικά περιβάλλοντα;

Είναι γεγονός ότι στα διάφορα πολιτισμικά περιβάλλοντα η αναπηρία μπορεί να αποτελεί ταμπού, να αντιμετωπίζεται με σιωπή, άγνοια, εμπάθεια ή ακόμα και τιμωρία.

2) Είναι σημαντική η συμμετοχή & συμπερίληψη των προσφύγων με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους στους συλλογικούς φορείς εκπροσώπησης; Γιατί ναι ή γιατί όχι;

Ναι, είναι σημαντική, γιατί η συμμετοχή των προσφύγων με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους σε συλλογικούς φορείς εκπροσώπησης αποτελεί πράξη ισότιμης αντιμετώπισης και εισφέρει στη μείωση του κοινωνικού τους αποκλεισμού.

Κεφάλαιο 3: Ερωτήσεις ανατροφοδότησης-αυτοαξιολόγησης

1) *Η αξιολόγηση της ευαλωτότητας στη χώρα υποδοχής πρέπει να γίνεται μόνο με ιατρικούς όρους;*

Όχι. Πρέπει να γίνεται από εξειδικευμένο και άρτια καταρτισμένο σε θέματα αναπηρίας προσωπικό και να λαμβάνονται υπόψη και άλλοι παράγοντες, σημαντικότερος από τους οποίους είναι η κουλτούρα της αναπηρίας στα διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα. Για παράδειγμα, εάν ένα άτομο με μη ορατή αναπηρία όπου στη χώρα καταγωγής του η αναπηρία του αντιμετωπίζεται ως «κακός οιωνός» και τυγχάνει τιμωρίας, δεν θα το αναφέρει ούτε στη χώρα υποδοχής εν μέσω φόβου κακομεταχείρισης.

2) *Ένα άτομο που διαθέτει δελτίο αιτούντος διεθνή προστασία έχει δικαίωμα στη διαδικασία πιστοποίησης της αναπηρίας;*

Όχι. Βλέπε αναλυτικά ενότητα 3.3 «Πιστοποίηση της Αναπηρίας» 1^η και 2^η παράγραφο.

Παράρτημα II. Επιπρόσθετες ασκήσεις

Άσκηση 1

Αντιστοιχίστε την αριστερή με τη δεξιά στήλη. Κάθε φράση από την αριστερή στήλη θα αντιστοιχηθεί με περισσότερες από μία φράσεις της δεξιάς στήλης.

(α) Ιατρική προσέγγιση	1. Έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση
(β) Κοινωνική προσέγγιση	2. Δεν υπάρχουν ράμπες στα πεζοδρόμια
(γ) Δικαιωματική προσέγγιση	3. Έχει δικαίωμα στην κοινωνική προστασία
	4. Δεν μιλάει
	5. Έχει δικαίωμα στην ανεξάρτητη διαβίωση
	6. Έχει σωματικές βλάβες
	7. Υπάρχουν στερεότυπα στην κοινωνία
	8. Δεν υπάρχουν βιβλία σε γραφή braille
	9. Είναι άρρωστος

Άσκηση 2

Συμπληρώστε τα κενά των προτάσεων με μία από τις παρακάτω λέξεις: **κώφωση, χωρίς, ψυχική, αμαξιδίου, χρήστης, αμαξίδιο, αναπηρία.**

- Εάν ένας πρόσφυγας με κινητική αναπηρία χρειάζεται ένα αναπηρικό ..... για τη μετακίνησή του, τότε είναι ..... αναπηρικού .....
- Ο κ. Αλί είναι γονέας παιδιού με ..... αναπηρία.
- Η κα Ραουάν είναι εκ γενετής άτομο με .....
- Ο κ. Μπασίρ είναι άτομο με ..... και η κα Ζάχρα άτομο ..... αναπηρία.

Απαντήσεις

Άσκηση 1: α (4, 6, 9), β (2, 7, 8), γ (1, 3, 5)

Άσκηση 2: αμαξίδιο, χρήστης, αμαξιδίου, ψυχική, κώφωση, αναπηρία, χωρίς

Βιβλιογραφικές αναφορές

1. Σύμβαση Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, Άρθρο 1 [Internet]. Νέα Υόρκη: Ηνωμένα Έθνη, 2006. Διαθέσιμο στο: <https://www.esamea.gr/legal-framework/symbasn-ohc>
2. Σύμβαση Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, Σημείο (ε) του Προοιμίου της Σύμβασης [Internet]. Νέα Υόρκη: Ηνωμένα Έθνη, 2006. Διαθέσιμο στο: <https://www.esamea.gr/legal-framework/symbasn-ohc>
3. Εθνικό Σύστημα Επιτροπείας και Πλαίσιο Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου. [Internet]. 4960/2022 Ελλάδα: Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου; Ιούλ. 22, 2022. Διαθέσιμο στο: https://www.et.gr/api/Download_Small/?fek_pdf=20220100145
4. Disability-Inclusive Language Guidelines [Internet]. 2019 [cited 2022 Aug 1]. Διαθέσιμο στο: <https://www.ungeneva.org/sites/default/files/2021-01/Disability-Inclusive-Language-Guidelines.pdf>
5. Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφυγών [Internet]. Γενεύη : Ηνωμένα Έθνη, 1951. Διαθέσιμο στο: <https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2018/01/04-symvasiprotokollo.pdf>
6. Σύμβαση Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες [Internet]. Νέα Υόρκη: Ηνωμένα Έθνη, 2006. Διαθέσιμο στο: <https://www.esamea.gr/about-us/welcome-note/86-legal-framework/symbasi/547-symbasi-oie-gia-ta-dikaiomata-ton-atomon-me-anapiria>
7. Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης [Internet]. C 364 Ευρωπαϊκή Ένωση: Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων; 2000. Διαθέσιμο στο: <https://www.amea.gov.gr/accessibility/useful-content>
8. Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης - Ατζέντα 2030 [Internet]. Ηνωμένα Έθνη, 2015. Διαθέσιμο στο: <https://unric.org/el/17-el/17-στοχοι-βιωσιμησ-αναπτυξησ/>
9. Ένωση Ισότητας – Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία 2021-2030 [Internet]. Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021. Διαθέσιμο στο: <https://www.amea.gov.gr/accessibility/useful-content>
10. Concluding observations on the initial report of the European Union, Article 11 [Internet]. 2015 Sep [cited 2020 Aug 1]. Διαθέσιμο στο: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=4&CountryID=218
11. Τελικές παρατηρήσεις στην αρχική έκθεση της Ελλάδας, Άρθρο 11 [Internet]. 2019 Sep [cited 2022 Aug 1]. Διαθέσιμο στο: <https://www.esamea.gr/publications/others/4657-telikes-paratiriseis-kai-systaseis-tis-epitropis-ton-ie-gia-ta-dikaiomata-ton-atomon-me-anapiries-gia-tin-ellada>
12. Τελικές παρατηρήσεις στην αρχική έκθεση της Ελλάδας, Άρθρο 15 [Internet]. 2019 Sep [cited 2022 Aug 1]. Διαθέσιμο στο: <https://www.esamea.gr/publications/others/4657->

telikes-paratiriseis-kai-systaseis-tis-epitropis-ton-ie-gia-ta-dikaiomata-ton-atomon-me-anapiries-gia-tin-ellada

13. Τελικές παρατηρήσεις στην αρχική έκθεση της Ελλάδας, Άρθρο 24 [Internet]. 2019 Sep [cited 2022 Aug 1]. Διαθέσιμο στο: <https://www.esamea.gr/publications/others/4657-telikes-paratiriseis-kai-systaseis-tis-epitropis-ton-ie-gia-ta-dikaiomata-ton-atomon-me-anapiries-gia-tin-ellada>
14. Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία [Internet]. 2020 [cited 2022 Aug 1]. Διαθέσιμο στο: <https://www.amea.gov.gr/action>
15. Disability in the Arab Region 2018 [Internet]. 2018 [cited 2022 Aug 1]. Διαθέσιμο στο: https://www.unescwa.org/sites/default/files/pubs/pdf/disability-arab-region-2018-english_1.pdf
16. Eissa Saad MA, Borowska Beszta B. Disability in the Arab World: A Comparative Analysis within Culture. International Journal of Psycho-Educational Sciences [Internet]. 2019 Aug [cited 2022 Aug 1];8(2):29–47. Διαθέσιμο στο: <https://eric.ed.gov/?id=ED602307>
17. Baker C', Imafidon E. Traditional beliefs inform attitudes to disability in Africa. Why it matters [Internet]. The Conversation. 2020 [cited 2022 Aug 1]. Διαθέσιμο στο: <https://theconversation.com/traditional-beliefs-inform-attitudes-to-disability-in-africa-why-it-matters-138558#:~:text=Traditional%20beliefs%20about%20the%20causes,that%20disability%20is%20God's%20will>
18. United Nations. Toolkit on disability for Africa: Culture, beliefs, and disability [Internet]. [cited 2022 Aug 1]. Available from: <https://www.un.org/esa/socdev/documents/disability/Toolkit/Cultures-Beliefs-Disability.pdf>
19. Disability is Not Weakness: Discrimination and Barriers Facing Women and Girls with Disabilities in Afghanistan [Internet]. 2020 Apr [cited 2022 Aug 2]. Διαθέσιμο στο: <https://www.hrw.org/report/2020/04/28/disability-not-weakness/discrimination-and-barriers-facing-women-and-girls>
20. Hilhorst R, Rickard R, Reid J, Sheikh M. Moving from the Margins - Mainstreaming Young Persons with Disabilities in Pakistan [Internet]. Pakistan; 2019 [cited 2022 Aug 2]. Διαθέσιμο στο: <https://www.britishcouncil.pk/about/research-reports/mypd-2019>
21. Syed MA. Pakistani people with disabilities [Internet]. The Express Tribune. 2022 [cited 2022 Aug 2]. Διαθέσιμο στο: <https://tribune.com.pk/story/2365146/pakistani-people-with-disabilities>
22. Σύμβαση Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, Άρθρο 2 [Internet]. Νέα Υόρκη; 2006. Διαθέσιμο στο: <https://www.esamea.gr/legal-framework/symbasn-ohe>
23. Σύμβαση Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, Άρθρο 5 [Internet]. Νέα Υόρκη; 2006. Διαθέσιμο στο: <https://www.esamea.gr/legal-framework/symbasn-ohe>
24. Τελικές παρατηρήσεις στην αρχική έκθεση της Ελλάδας, Άρθρο 5 [Internet]. 2019 [cited 2022 Aug 1]. Διαθέσιμο στο: <https://www.esamea.gr/publications/others/4657-telikes-paratiriseis-kai-systaseis-tis-epitropis-ton-ie-gia-ta-dikaiomata-ton-atomon-me-anapiries-gia-tin-ellada>

Βιβλιογραφία

- Rohwerder, B. (2018). Disability stigma in developing countries. K4D Helpdesk Report. Brighton, UK: Institute of Development Studies. Διαθέσιμο στο: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5b18fe3240f0b634aec30791/Disability_stigma_in_developing_countries.pdf
- Leenknecht An-Sofie. (2020). EDF toolkit on inclusion of refugees and migrants with disabilities. European Disability Forum. Διαθέσιμο στο: <https://www.edf-feph.org/publications/toolkit-inclusion-of-refugees-with-disabilities/>
- Κείμενο Πολιτικής: «Προσφυγική κρίση και αναπηρία: Πολιτικές προστασίας και μέτρα για την άρση των διπλών εμποδίων και διακρίσεων». Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας (2020) - Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ). Διαθέσιμο στο: <https://paratiritirioanapirias.gr/el/results/publications/48/keimena-politikhs-prosfygikh-krish-kai-anaphria-politikes-prostasias-kai-metra-gia-thn-arsh-twn-diplwn-empodiwn-kai-diakrisewn>
- Έκθεση Αναφοράς για το Προσφυγικό και το Μεταναστευτικό Ζήτημα, Μέρος Α' (2019). Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ). Διαθέσιμο στο: https://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/prosfuges_metanastes/Ekthesi%20Anaforas%20gia%20to%20Prosfygiko.pdf
- Έκθεση Αναφοράς για το Προσφυγικό και το Μεταναστευτικό Ζήτημα, Μέρος Β' (2020). Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ). Διαθέσιμο στο: https://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/prosfuges_metanastes/Ekthesi_Anaforas_Prosfugiko_el_compressed.pdf